

УДК: 371.014.14, 371, 37.013.74(477+4-6ЄС)"363.5":616.98-036.21:578.834COVID-19
УКПП ____
№ держреєстрації 0121U108690
Інв. № ____

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інститут педагогіки НАПН України
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д
т.481-37-71

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Інститут педагогіки
НАПН України,
дійсний член НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор

_____ О. М. Топузов

« ____ » _____ 2021 р.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ
НЕПРОГНОЗОВАНИХ ВПЛИВІВ (ПАНДЕМІЯ COVID-19):
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ (УКРАЇНА – КРАЇНИ ЄС)
(остаточний)

Керівник НДР
завідувач відділу міжнародних
зв'язків та наукової співпраці
Інституту педагогіки НАПН
України,
доктор педагогічних наук, професор _____

Н. О. Арістова

2021

Рукопис закінчено ____ листопада 2021 р.

Результати роботи розглянуто Вченою радою Інституту педагогіки
НАПН України, протокол від ____ грудня 2021 р. № ____

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ НДР

Керівник НДР: (1,0 ставка / (01.02.2021 –
31.12.2021 р.), доктор педагогічних наук,
професор

Н. О. Арістова

Головний науковий співробітник (1,0 ставка /
01.02.2021 – 31.12.2021 р.), доктор
педагогічних наук, професор

О. В. Малихін

Старший науковий співробітник (1,0 ставка /
01.02.2021 – 31.12.2021 р.), кандидат
педагогічних наук, старший науковий
співробітник

О. М. Шпарик

РЕФЕРАТ

Заключний звіт складається з передмови, вступу, основної частини, висновків, рекомендацій, списку публікацій співробітників за темою дослідження. Загальний обсяг звіту – 40 стор., опубліковані праці на 3 стор.

Звіт відображає результати науково-дослідної роботи з теми «Організація освітнього процесу в умовах непрогнозованих впливів (пандемія COVID-19): порівняльний аналіз (Україна – країни ЄС)» (реєстраційний номер 0121U108690), яка виконувалася співробітниками Інституті педагогіки НАПН України відповідно до постанови Президії НАПН України від 28 грудня 2020 р. № 1-2/14-280 «Про оголошення конкурсного відбору для виконання у 2021 р. наукових досліджень з проблем розвитку освіти, що потребують невідкладного розгляду»; постанови Президії НАПН України від 01 лютого 2021 р. № 1-2/2-12 «Про результати конкурсного відбору щодо виконання у 2021 р. наукових досліджень з проблем розвитку освіти, що потребують невідкладного розгляду»; договору № 12/1/1-21 НРпр від 01 лютого 2021 р.

Початок дослідження: лютий 2021 р.

Закінчення: грудень 2021 р.

Ключові слова: ПАНДЕМІЯ COVID-19, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС, ОНОВЛЕНА СИСТЕМА ІНТЕГРОВАНИХ ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНИХ ЗАДАЧ, ПАРАДИГМА «ВЧИТЕЛІ – УЧНІ – БАТЬКИ».

Об'єкт дослідження – освітній процес в Україні та країнах ЄС.

Предмет дослідження – особливості організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих впливів (пандемія Covid-19).

Мета дослідження: узагальнення та порівняльний аналіз зарубіжного досвіду організації освітнього процесу в умовах пандемії та його використання в системі національної освіти.

Відповідно до об'єкта, предмета і мети визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити порівняльний аналіз досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті на основі вивчення наукової літератури з проблеми та нормативно-правової бази щодо надання освітніх послуг.

2. Організувати і провести аналітико-діагностувальну роботу, спрямовану на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19, на основі розроблення авторських опитувальників.

3. Вивчити досвід застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі.

4. З'ясувати оновлену систему інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії COVID-19.

5. Виявити потенційні можливості системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії COVID-19.

6. Підготувати методичні рекомендації та довідкове видання для працівників галузі освіти щодо можливостей використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України.

Визначені завдання пов'язані між собою спільною метою, конкретизують її, указують напрями її розв'язання.

Для реалізації основних завдань НДР на різних її етапах використовувався комплекс теоретичних, емпіричних та **методів** математичної статистики, а саме:

- **теоретичні:** *аналіз наукових досліджень експертів із теорії і практики організації освітнього процесу в країнах ЄС та Україні задля визначення проблематики актуальних досліджень з питань організації освітнього процесу в різних країнах; узагальнення, конкретизація теоретичних положень задля визначення методології та поняттєвого апарату здійснюваного дослідження; метод порівняльного аналізу задля співставлення досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС та Україні в 21 столітті; термінологічний аналіз задля опрацювання нормативно-правової бази, що регулює функціонування освітніх систем в країнах ЄС та Україні; методи індукції й дедукції для встановлення співвідношення загального й конкретного в системах освіти країн ЄС та України; порівняльно-типологічний метод задля пояснення тотожності освітніх процесів і явищ у країнах ЄС та Україні у подібних умовах їхнього розвитку (до та під час пандемії COVID-19); порівняльно-зіставний метод задля визначення відмінного в системах освіти досліджуваних європейських країн та України; методи моделювання та прогнозування задля визначення потенційних можливостей системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19; метод наукової екстраполяції задля застосування конструктивних ідей зарубіжного досвіду організації освітнього процесу в умовах пандемії та його використання в системі національної освіти України;*

- **емпіричні:** *обсерваційні (спостереження, самоспостереження, рефлексія) і діагностувальні (анкетування, опитування викладачів і студентів, учителів і батьків, метод незалежних оцінок, методи аналізу результатів освітньої діяльності) задля з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в країнах ЄС та Україні, а також визначення оновленої системи інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19;*

- *оброблення експериментальних даних: графічні* – для наочного представлення та графічної інтерпретації проміжних і кінцевих результатів; *математичні* (реєстрування, ранжування, частотний аналіз) – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісної залежності між освітніми явищами та процесами, що досліджувалися; *нетнографічний аналіз сайтів установ управління освітою, наукових та освітніх закладів у країнах ЄС та Україні* задля отримання інформації про зміни в їхньому функціонуванні в умовах пандемії Covid-19; *комп'ютерної обробки даних* – для математичної обробки одержаних результатів.

Новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

- *уперше здійснено порівняльний аналіз досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті (в умовах непередбачуваних глобальних впливів, до яких віднесено пандемію Covid-19) на основі вивчення наукової літератури з проблеми, нормативно-правової бази та досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі;*
- *розроблено авторські опитувальники для здійснення аналітико-діагностувальної роботи, спрямованої на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19;*
- *обґрунтовано систему інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії COVID-19 та виявлення потенційних можливостей системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19.*

Ступінь упровадження: довідкове видання, методичні рекомендації, наукові статті, виступи на міжнародних науково-практичних конференціях та круглих столах.

Основні конструктивні і техніко-економічні показники: відповідність роботи нормативним документам НДР і сучасним потребам в модернізації шкільної освіти в Україні в умовах пандемії Covid-19.

Практична значущість результатів дослідження:

- здобуті результати можуть бути використані у процесі оновлення освітніх програм, конструювання навчальних видань для здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти та закладів вищої освіти на засадах урахування специфіки організації освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах, педагогічними працівниками для вдосконалення освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19, що спричинило непередбачуваний інтенсивний перехід від традиційного очного навчання до дистанційного та змішаного працівниками закладів вищої та післядипломної освіти,

- доробок є інструментом науково обґрунтованого підходу до імплементації позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах дистанційного та змішаного форматів в освітньому просторі України.

Галузь використання: освітня політика, дидактика, психодидактика, педагогіка, заклади загальної середньої освіти, заклади вищої освіти, система вищої педагогічної та післядипломної освіти.

ЗМІСТ

Передмова	10
Вступ	12
Основна частина	19
Висновки	34
Рекомендації	37
Список найважливіших публікацій за темою	38

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

НАПН – Національна академія педагогічних наук
НДР – науково-дослідна робота
ЗЗСО – заклади загальної середньої освіти
ЗВО – заклади вищої освіти
ЄС – Європейський Союз

ПЕРЕДМОВА

Звіт відображає результати НДР співробітників Інституту педагогіки з теми «Організація освітнього процесу в умовах не прогнозованих впливів (пандемія Covid-19): порівняльний аналіз (Україна – країни ЄС)» (реєстраційний номер 0121U108690), яка виконувалась у період з 01 лютого 2021 до 31 грудня 2021 року. Тему досліджували в 2021 р. 3 наукових співробітники (керівник НДР (1,0 – ставка); головний науковий співробітник (1,0 – ставка); старший науковий співробітник (1,0 – ставка).

Відповідно до листа МОН 1/9-616 від 04.11.20 р., де йдеться про те, що: «Виклики, що постали перед освітніми системами усіх країн світу, в тому числі й України, зумовлені пандемією Covid-19, вимагають від освітян, батьків та самих учнів і студентів оперативної реакції з метою забезпечення якісної освіти», а також на виконання пункту одинадцятого частини першої статті 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту», пункту 5 постанови Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» набуває актуальності дослідження, спрямоване на узагальнення та порівняльний аналіз зарубіжного досвіду організації освітнього процесу в умовах пандемії та його використання в системі національної освіти України.

Тема НДР виконувалася відповідно до постанови Президії НАПН України від 28 грудня 2020 р. № 1-2/14-280 «Про оголошення конкурсного відбору для виконання у 2021 р. наукових досліджень з проблем розвитку освіти, що потребують невідкладного розгляду»; постанови Президії НАПН України від 01 лютого 2021 р. № 1-2/2-12 «Про результати конкурсного відбору щодо виконання у 2021 р. наукових досліджень з проблем розвитку освіти, що потребують невідкладного розгляду»; договору № 12/1/1-21 НРпр від 01 лютого 2021 р.

Основними напрямками дослідження є:

- здійснення порівняльного аналізу досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті на основі вивчення наукової

літератури з проблеми та нормативно-правової бази щодо надання освітніх послуг;

- організація і проведення аналітико-діагностувальної роботи, спрямованої на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19, на основі розроблення авторських опитувальників,

- вивчення досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі;

- з'ясування оновленої системи інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19;

- виявлення потенційних можливостей системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19;

- підготовка методичних рекомендацій та довідкового видання для працівників галузі освіти щодо можливостей використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Глобальним викликом для суспільства в цілому та теорії навчання зокрема стало обумовлене пандемією Covid-19 тісне спілкування та співіснування людей, які є приналежними до різних поколінь (мовчазне покоління, бебі-бумери, покоління X, мілленіали (покоління Y) і покоління Z). І найбільш гострі, і навіть конфлікто-вибухові ситуації, як виявилось, спричиняються потребами організації та здійснення освітнього процесу в домашніх умовах за прямого або опосередкованого впливу вчителів та безпосередньої участі (домінуванні) представників інших поколінь (батьки, бабусі та дідусі, інші родичі). Отже, зовсім несподівано виникає кардинально нова сукупність психолого-дидактичних завдань, котрі потребують негайного розв'язання. І психологи, і дидакти розуміють відсутність наявних дієвих методик навчання, котрі би були максимально продуктивними в зовсім нових умовах співіснування людей в суспільстві в цілому та в межах освітнього середовища, де спілкування його основних суб'єктів (учнів і вчителів) здебільшого перетворилося на опосередковане, а супровідна роль батьків набуває більш важливого значення. І як наслідок, виникає потреба перегляду наявних теоретико-методологічних основ організації та реалізації освітнього процесу на основі вивчення досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі. Під впливом пандемії COVID-19 загострилася проблема розуміння інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки».

Система післядипломної освіти вчителів покликана швидко й активно реагувати на зміни, котрі відбуваються в системі освіти країни в цілому та в системі загальної середньої освіти зокрема. Новий Закон України «Про загальну середню освіту» (2020) передбачає фундаментальну реформу

системи загальної середньої освіти та наголошує на необхідності виховання молодих громадян України як носіїв загальноєвропейських цінностей. І як результат, існує великий попит на підготовку вчителів Нової української школи як агентів змін та носіїв загальноєвропейських цінностей.

Пандемія Covid-19 стала глобальним викликом для системи освіти в Україні та українського суспільства в цілому, як невід'ємної частини світової людської спільноти, яка змушена швидко й ефективно реагувати на соціально-економічні трансформації, зумовлені потребами перегляду майже всіх сфер життєдіяльності людини в умовах непрогнозованих глобальних впливів. Система загальної середньої освіти перебуває в Україні в стані активних змістових та процесуальних змін, спрямованих на забезпечення сталого розвитку особистості в контексті інтеграції й адаптації системи цінностей, притаманних українському суспільству й особистості громадянина України до системи загальноєвропейських цінностей та загальнолюдських цінностей у масштабі глобалізованого світу в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» (2016). Таким чином, виокремлена проблема потребує ґрунтовного теоретико-методологічного осмислення та, на цій основі, розроблення психолого-дидактичного та дидактико-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в сучасних реаліях, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, пов'язаними із пандемією Covid-19. І саме система післядипломної освіти вчителів може виявитися дієвим засобом об'єднання зусиль науковців і практиків у забезпеченні появи оновленого змісту освіти (за урахування трансформації сприйняття системи загальноєвропейських та загальнолюдських цінностей), а також інноваційних (зумовлених сучасними непередбачуваними глобальними викликами) підходів, технологій, методик, форм організації, методів, прийомів і засобів навчання в системі загальної середньої освіти.

Існує нагальна потреба:

- здійснити порівняльний аналіз досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті на основі вивчення наукової літератури з проблеми та нормативно-правової бази щодо надання освітніх послуг;

- організувати і провести аналітико-діагностувальну роботу, спрямовану на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19, на основі розроблення авторських опитувальників: *«Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: ставлення викладачів закладів вищої освіти»*, *«Трансформації в стосунках у родинах, де є діти шкільного віку, пов'язані з переведенням традиційного освітнього процесу в дистанційних формат у закладах загальної середньої освіти, спричиненим Covid-19»*, *«Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: ставлення працівників закладів загальної середньої освіти»*, *«Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: ставлення студентів закладів вищої освіти»*;

- вивчити досвід застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі;

- з'ясувати оновлену систему інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19;

- виявити потенційні можливості системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19;

- підготувати методичні рекомендації та довідкове видання для працівників галузі освіти щодо можливостей використання позитивного

досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України.

Об'єкт дослідження – освітній процес в Україні та країнах ЄС.

Предмет дослідження – особливості організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих впливів (пандемія COVID-19).

Мета дослідження: узагальнення та порівняльний аналіз зарубіжного досвіду організації освітнього процесу в умовах пандемії та його використання в системі національної освіти.

Відповідно до об'єкта, предмета і мети визначення **завдання дослідження:**

1. Здійснити порівняльний аналіз досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті на основі вивчення наукової літератури з проблеми та нормативно-правової бази щодо надання освітніх послуг.

2. Організувати і провести аналітико-діагностувальну роботу, спрямовану на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19, на основі розроблення авторських опитувальників.

3. Вивчити досвід застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі.

4. З'ясувати оновлену систему інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19.

5. Виявити потенційні можливості системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед

суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19.

6. Підготувати методичні рекомендації та довідкове видання для працівників галузі освіти щодо можливостей використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України.

Визначені завдання пов'язані між собою спільною метою, конкретизують її, указують напрями її розв'язання.

Для реалізації основних завдань НДР на різних її етапах використовувався комплекс теоретичних, емпіричних та **методів** математичної статистики, а саме:

- *теоретичні*: *аналіз наукових досліджень експертів із теорії і практики організації освітнього процесу в країнах ЄС та Україні задля визначення проблематики актуальних досліджень з питань організації освітнього процесу в різних країнах; узагальнення, конкретизація теоретичних положень* задля визначення методології та поняттєвого апарату здійснюваного дослідження; *метод порівняльного аналізу* задля співставлення досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС та Україні в 21 столітті; *термінологічний аналіз* задля опрацювання нормативно-правової бази, що регулює функціонування освітніх систем в країнах ЄС та Україні; *методи індукцій й дедукції* для встановлення співвідношення загального й конкретного в системах освіти країн ЄС та України; *порівняльно-типологічний метод* задля пояснення тотожності освітніх процесів і явищ у країнах ЄС та Україні у подібних умовах їхнього розвитку (до та під час пандемії Covid-19); *порівняльно-зіставний метод* задля визначення відмінного в системах освіти досліджуваних європейських країн та України; *методи моделювання та прогнозування* задля визначення потенційних можливостей системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом

пандемії Covid-19; *метод наукової екстраполяції* задля застосування конструктивних ідей зарубіжного досвіду організації освітнього процесу в умовах пандемії та його використання в системі національної освіти України;

- ***емпіричні: обсерваційні*** (спостереження, самоспостереження, рефлексія) і ***діагностувальні*** (анкетування, опитування викладачів і студентів, учителів і батьків, метод незалежних оцінок, методи аналізу результатів освітньої діяльності) задля з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в країнах ЄС та Україні, а також визначення оновленої системи інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19;

- ***оброблення експериментальних даних: графічні*** – для наочного представлення та графічної інтерпретації проміжних і кінцевих результатів; ***математичні*** (реєстрування, ранжування, частотний аналіз) – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісної залежності між освітніми явищами та процесами, що досліджувалися; ***нетнографічний аналіз сайтів установ управління освітою, наукових та освітніх закладів у країнах ЄС та Україні*** задля отримання інформації про зміни в їхньому функціонуванні в умовах пандемії Covid-19; ***комп'ютерної обробки даних*** – для математичної обробки одержаних результатів.

Результати дослідження:

- ***теоретичні:*** здійснено узагальнений опис результатів порівняльного аналізу досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті та досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі; визначено тенденції змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС;

- **практичні:** доробок є інструментом науково обґрунтованого підходу до розроблення авторських опитувальників, спрямованих на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19; обґрунтування системи інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19;

- **прикладні:** довідкове видання, методичні рекомендації, наукові статті.

Практична значущість результатів дослідження:

- здобуті результати можуть бути використані у процесі оновлення освітніх програм, конструювання навчальних видань для здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти та закладів вищої освіти на засадах урахування специфіки організації освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах, педагогічними працівниками для вдосконалення освітнього процесу в умовах пандемії Covid-19, що спричинило непередбачуваний інтенсивний перехід від традиційного очного навчання до дистанційного та змішаного працівниками закладів вищої та післядипломної освіти;

- доробок є інструментом науково обґрунтованого підходу до імплементації позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах дистанційного та змішаного форматів в освітньому просторі України.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Досліджувана тема є комплексною і поділяється на завдання, пов'язані між собою. Усі вони як компоненти різнобічно розкривають загальну тему, надають їй як теоретичного, так і практичного спрямування. Такими завданнями (як окремі взаємопов'язані складники в межах загальної наукової теми) були:

1. Здійснення порівняльного аналізу досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у XXI столітті на основі вивчення наукової літератури з проблеми та нормативно-правової бази та досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі (Н. О. Арістова, О. В. Малихін, О. М. Шпарик).

2. Організація й проведення аналітико-діагностувальної роботи, спрямованої на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19, на основі розроблення авторських опитувальників (Н. О. Арістова, О. В. Малихін).

3. З'ясування оновленої системи інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19 та виявлення потенційних можливостей системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії COVID-19 (Н. О. Арістова, О. В. Малихін).

4. Розроблення методичних рекомендації та довідкового видання для працівників галузі освіти щодо можливостей використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в

системі національної освіти України (Н. О. Арістова, О. В. Малихін, О. М. Шпарик).

***Завдання 1:** здійснення порівняльного аналізу досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у XXI столітті на основі вивчення наукової літератури з проблеми та нормативно-правової бази та досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі (Н. О. Арістова, О. В. Малихін, О. М. Шпарик).*

На виконання першого завдання було здійснено порівняльний аналіз досвід організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у XXI столітті на основі вивчення наукової літератури з проблеми та нормативно-правової бази. Було проаналізовано досвід організації освітнього процесу в Україні та 27-ти країнах ЄС (Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція) у XXI столітті з акцентуацією на вивчення специфіки організації освітнього процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання, масовий перехід до якого зумовлено непередбачуваними глобальними впливами, пов'язаними із пандемією Covid-19, а також визначення спільних трансформаційних тенденцій в організаційній парадигмі освітнього процесу в країнах ЄС та Україні. Метою здійснення порівняльного аналізу було узагальнення досвіду організації освітнього процесу в умовах непередбачуваного заздалегідь переходу до дистанційного та змішаного навчання, а також з'ясування способів і шляхів подолання негативних впливів на системи освіти в країнах ЄС та Україні, пов'язаних із пандемією Covid-19. Проведений аналіз досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС дає змогу запропонувати методичні

рекомендації щодо імплементації позитивного досвіду організації освітнього процесу різних країн ЄС в освітню систему України, що пов'язано із застосуванням оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу. *Констатовано*, що пандемія COVID-19 призвела до змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, обмеживши учасників освітнього процесу соціальною дистанцією та ізоляцією. В Україні та країнах ЄС протягом навчальних років (2019/2020 та 2020/2021) довелося терміново впроваджувати в освітній процес різні форми організації навчання, які різнилися залежно від загальнодержавного формату реагування на пандемію, від технічних і фінансових можливостей, а також від національних особливостей організації освіти в кожній окремій країні та найбільш педагогічно доцільних стратегій для досягнення бажаних результатів навчання.

Найпоширенішими підходами до організації освітнього процесу стали ті, які насамперед були визначені обсягом необхідної взаємодії між учителем та учнями (очної або опосередкованої), а також співвідносилися з активною інтеграцією інформаційних технологій та цифрового інструментарію навчання в освітній процес, застосування яких може відбуватися в режимі реального часу (синхронно) та відстрочено (асинхронно).

- **традиційний підхід** – фізичний клас (*Face to Face, F2F*): може включати веб-сховище навчальних матеріалів, проте онлайн-навчання інтегровано незначним чином або взагалі відсутнє; як правило, не передбачає скорочення традиційного навчального середовища;

- **адаптивний підхід** – дистанційне навчання (*distance learning*): може бути доступне у будь-який час/ в будь-якому місці (синхронне або асинхронне);

- **гібридний підхід** – змішане навчання (*blended learning*): поєднання традиційного режиму навчання (фізичний клас) з різними обсягами

навчальної діяльності в Інтернеті або в мережі; як правило, передбачає скорочення терміну перебування учнів у традиційному навчальному середовищі в класі.

Завдання 2: *організація й проведення аналітико-діагностувальної роботи, спрямованої на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія COVID-19, на основі розроблення авторських опитувальників (Н. О. Арістова, О. В. Малихін).*

На виконання другого завдання було розроблено авторські опитувальники українською й англійською мовами: «Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: Ставлення викладачів закладів вищої освіти» (<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdmoujHNMH1ECaTDrIGSUVxbuvqXJUwKa9PZLWuyc0BUcX5qQ/viewform>), «Освітній процес в умовах пандемії COVID-19: Ставлення студентів закладів вищої освіти» (<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfOgvwW0StVoEFEdrKng93KCZFv53cGurqsvSSfshub5AYig/viewform>), «Освітній процес в умовах пандемії COVID-19: ставлення працівників закладів загальної середньої освіти» (<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScm6p3Hd0tTuz06ODxSub-abUhIBsPuvKUYRxDlpZR6OH9yog/viewform>), «Трансформації в стосунках у родинях, де є діти шкільного віку, пов'язані з переведенням традиційного освітнього процесу в дистанційний формат у закладах загальної середньої освіти, спричиненим Covid-19» (https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSc-rJGEK-LZehfiSf0m7tZ3lYVaYel_ZHTicBuKsImK8vb8lA/viewform), проведено опитування та здійснено порівняльний аналіз отриманих емпіричних даних. До розроблених опитувальників включено питання, спрямовані на з'ясування кола проблем, з якими стикаються вчителі й батьки, студенти та викладачі з переходом у дистанційний або змішаний формат навчання.

Після запровадження заходів щодо запобігання розповсюдженню коронавірусу і викладачі, і студенти в усьому світі зіткнулися з низкою

проблем, пов'язаних із переходом освітнього процесу в дистанційний формат. Зідля виявлення й порівняння проблем, з якими зіткнулися викладачі та студенти закладів вищої освіти в Україні й Латвії, та котрі було спричинено переведенням освітнього процесу в дистанційний формат, зумовленим пандемією Covid-19, яку можна трактувати як непередбачуваний глобальний вплив на систему освіти було проведено низку досліджень. Перше дослідження спрямовувалося також на вивчення й позитивного досвіду, здобутого викладачами і студентами двох країн у процесі дистанційного навчання. З'ясовано, що в умовах дистанційного формату організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, зумовленого пандемією Covid-19, викладачі в Україні та Латвії зіткнулися з наступними проблемами, а саме: збільшення фізичного навантаження; нерівні технічні можливості задля здійснення освітнього процесу в дистанційному форматі; погіршення стану здоров'я; недостатній рівень сформованості цифрової компетентності; невідповідний рівень наявних теоретичних знань і практичних умінь працювати в дистанційному форматі; неналежне володіння технологіями, методиками, формами організації, методами, прийомами і засобами дистанційного навчання; відсутність досвіду застосування онлайн-методів інтерактивного навчання; відсутність повноцінного спілкування з колегами та студентами; відсутність емоційного контакту зі студентами; збільшення обсягів звітності; нездатність і неготовність більшості студентів здобувати, опрацьовувати та засвоювати необхідний навчальний матеріал самостійно; неможливість забезпечити студентів певними ліцензійними програмами, необхідними для опрацювання навчального матеріалу; неузгодженість щодо використання додатків-месенджерів задля організації онлайн-лекцій, семінарських і практичних занять; відсутність дидактико-методичного забезпечення освітнього процесу в сучасних реаліях, пов'язаних з переходом до дистанційного або змішаного навчання. Щодо позитивного досвіду, здобутого українськими та латвійськими викладачами в процесі дистанційного навчання, виокремлено

суттєве підвищення рівня сформованості цифрової компетентності, яке на сьогодні виявляється в їхній здатності застосовувати та поєднувати різні онлайн-методи та прийоми організації інтерактивної взаємодії під час проведення онлайн-лекцій, семінарських і практичних занять; можливість підвищувати професійний рівень, працюючи в домашніх умовах.

Друге дослідження було спрямовано на виявлення ставлення латвійських та українських студентів щодо трансформації традиційного (очного) освітнього процесу в закладах вищої освіти, спричиненого пандемією Covid-19. Здійснене дослідження доводить, що проблеми, з якими зіткнулися українські та латвійські студенти після закриття університетів, були приблизно однаковими. Так, у своїх відповідях студенти з обох країн вказували на надмірне навчальне навантаження; проблеми доступу до високошвидкісного Інтернету; недостатній рівень власної цифрової компетентності; неможливість живого спілкування з однокурсниками; використання різних освітніх платформ для роботи; відсутність належного технічного обладнання для дистанційного навчання; відтермінованість зворотного зв'язку, який надається викладачами університету; стрес, пов'язаний із навчанням, а також поява певних проблем зі здоров'ям. Отримані результати дають змогу стверджувати, що оцінюючи зміни, які відбулися в сфері вищої освіти в обох країнах одразу після переведення освітнього процесу в дистанційний формат, студенти були не дуже задоволені якістю освітніх послуг, котрі їм надавалися. Проте, визнаючи складність ситуації, у своїх коментарях як українські, так і латвійські студенти зазначили, що це, передусім, пов'язано з надзвичайними умовами, у яких опинилися всі учасники освітнього процесу. Варто також зауважити, що незважаючи на негативні проблеми, з якими зіткнулися студенти в обох країнах, відбулися певні позитивні зміни, а саме: можливість підвищити рівень цифрової компетентності; відкритий доступ до відео-лекцій, розроблених викладачами в різних країнах; збільшення часу, проведеного в

колі родини; можливість покращити навички розподілу бюджету часу та безпечного користування Інтернетом тощо.

***Завдання 3:** З'ясування оновленої системи інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19 та виявлення потенційних можливостей системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19 (Н. О. Арістова, О. В. Малихін).*

Глобальним викликом для суспільства в цілому та теорії навчання зокрема стало обумовлене пандемією Covid-19 тісне спілкування та співіснування людей, які є приналежними до різних поколінь (мовчазне покоління, бекі-бумери, покоління X, мілленіали (покоління Y), покоління Z і покоління «Альфа»). І найбільш гострі, і навіть конфлікто-вибухові ситуації, як виявилось, спричиняються потребами організації та здійснення освітнього процесу в домашніх умовах за прямого або опосередкованого впливу вчителів та безпосередньої участі (домінуванні) представників інших поколінь (батьки, бабусі та дідусі, інші родичі). Отже, зовсім несподівано виникає кардинально нова сукупність психолого-дидактичних задач, котрі потребують негайного розв'язання. І психологи, і дидакти розуміють відсутність наявних дієвих методик навчання, котрі би були максимально продуктивними в зовсім нових умовах співіснування людей в суспільстві в цілому та в межах освітнього середовища, де спілкування його основних суб'єктів (учнів і вчителів) здебільшого перетворилося на опосередковане, а супровідна роль батьків набуває більш важливого значення. І як наслідок, виникає потреба перегляду наявних теоретико-методологічних основ організації та реалізації освітнього процесу на етапі загальної середньої освіти. Під впливом пандемії Covid-19 загострилася проблема розуміння

інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки».

Система післядипломної освіти вчителів покликана швидко й активно реагувати на зміни, котрі відбуваються в системі освіти країни в цілому та в системі загальної середньої освіти зокрема. Новий Закон України «Про загальну середню освіту» (2020) передбачає фундаментальну реформу системи загальної середньої освіти та наголошує на необхідності виховання молодих громадян України як носіїв загальноєвропейських цінностей. І як результат, існує великий попит на підготовку вчителів Нової української школи як агентів змін та носіїв загальноєвропейських цінностей.

Пандемія Covid-19 стала глобальним викликом для системи освіти в Україні та українського суспільства в цілому, як невід'ємної частини світової людської спільноти, яка змушена швидко й ефективно реагувати на соціально-економічні трансформації, зумовлені потребами перегляду майже всіх сфер життєдіяльності людини в умовах непрогнозованих глобальних впливів. Система загальної середньої освіти перебуває в Україні в стані активних змістових та процесуальних змін, спрямованих на забезпечення сталого розвитку особистості в контексті інтеграції й адаптації системи цінностей, притаманних українському суспільству й особистості громадянина України до системи загальноєвропейських цінностей та загальнолюдських цінностей у масштабі глобалізованого світу в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» (2016). Таким чином, виокремлена проблема потребує ґрунтовного теоретико-методологічного осмислення та, на цій основі, розроблення психолого-дидактичного та дидактико-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в сучасних реаліях, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, пов'язаними із пандемією Covid-19. І саме система післядипломної освіти вчителів може виявитися дієвим засобом об'єднання зусиль науковців і практиків у забезпеченні появи оновленого змісту освіти (за урахування трансформації сприйняття системи

загальноєвропейських та загальнолюдських цінностей), а також інноваційних (зумовлених сучасними непередбачуваними глобальними викликами) підходів, технологій, методик, форм організації, методів, прийомів і засобів навчання в системі загальної середньої освіти.

У контексті виконання завдання вивчалися наукові праці, у яких висвітлюються питання: методології вивчення педагогічних явищ і процесів та їх моделювання; теорії особистості та теорії розвитку особистості; теорії діяльності та теорії пізнавальної діяльності, пізнавальної самостійності та пізнавального інтересу; теорії цінностей (базові людські цінності, універсальні людські цінності, загальні європейські цінності); інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти учнів і вчителів; застосування інформаційних технологій в освіті; дистанційної освіти та дистанційного навчання; автономності особистості й особистісної автономії; концепції самоактуалізації, самоефективності, саморозвитку, самовиховання та самовдосконалення особистості в освітній діяльності; теорії навчання, самостійного навчання та організації самостійної навчальної діяльності, індивідуалізації та диференціації навчання; закономірності професійного становлення особистості у вищій педагогічній школі; організації та здійснення післядипломної підготовки вчителів.

Констатовано: відсутність наукових та науково-методичних доробків, у яких би висвітлювалися теоретичні положення, методологія та конкретизовані методики підготовки вчителів до організації та здійснення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в реаліях, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, які є наявними та прогнозованими наслідками пандемії Covid-19, тобто в реаліях, аналогів яких не існує. І як результат, виникає потреба появи нових українських учителів як агентів змін та носіїв базових й універсальних людських цінностей, а також загальних європейських цінностей. Ця проблема особливо актуалізується в умовах непередбачуваних викликів, зумовлених пандемією Covid-19, котрі постали перед системою освіти України в цілому та системою

загальної середньої освіти зокрема. І саме система післядипломної освіти вчителів може перетворитися на дієвий механізм, здатний швидко й активно реагувати на зміни, котрі відбуваються в системі загальної середньої освіти в контексті кардинального перегляду змісту, форм, методів і прийомів навчання в новітніх реаліях, обумовлених впливом наявних і прогнозованих наслідків пандемії Covid-19. Таким чином, система післядипломної підготовки вчителів має змінитися. Отже виникає потреба розроблення інноваційного курсу післядипломної підготовки вчителів, спрямованого на подолання негативних наслідків пандемії Covid-19 на систему загальної середньої освіти в контексті глибокого розуміння трансформацій, які відбуваються в системі людських цінностей в Україні та країнах ЄС. Одночасно має відбуватися озброєння вчителів закладів загальної середньої освіти ефективним психолого-дидактичним інструментарієм, котрий може бути використаним в класі (в умовах традиційного, дистанційного та змішаного навчання), який стає зовсім іншим у реаліях пандемії Covid-19. Також існує необхідність розроблення психолого-дидактичного супроводу для батьків задля успішного використання з метою уникнення непорозумінь і навіть можливих конфліктів, спричинених тісним спілкуванням та співіснуванням людей, які є приналежними до різних поколінь (мовчазне покоління, бебі-бумери, покоління X, мілленіали (покоління Y), покоління Z та покоління «Альфа»).

Отже, розробниками НДР обґрунтовано систему інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19. Обґрунтована система включає наступні психолого-дидактичні задачі: 1) забезпечення та підтримка психолого-дидактичного комфорту спілкування в парадигмі «учителі – учні – батьки», пов'язаного з переходом до дистанційної форми навчання; 2) трансформації, які відбуваються з мотивацією навчання, через перехід традиційного (класно-урочного) навчання до дистанційної та/або змішаної форми; 3) організація

навчального часу і робочого місця учня як центрального суб'єкта освітнього процесу; 4) урахування індивідуально-психологічних й індивідуально-типологічних особливостей учнів у визначенні найбільш ефективних форм організації, методів і засобів навчання у дистанційному та/або змішаному форматах; 5) стимулювання позитивної рефлексії всіх учасників освітнього процесу; 6) оновлення системи оцінювання та контролю результатів навчання (оцінювання, самооцінювання, контроль та самоконтроль); 7) здоров'язберезувальна задача в парадигмі «учителі – учні – батьки» (збереження фізичного та психологічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу).

Завдання 4: Розроблення методичних рекомендації та довідкового видання для працівників галузі освіти щодо можливостей використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України (Н. О. Арістова, О. В. Малихін, О. М. Шпарик).

Підготовлено рукописи матеріалів для видання методичних рекомендацій «Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України» та довідкового видання «Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів» щодо можливостей використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України. Розроблення методичних рекомендацій, спрямовано на забезпечення педагогічних працівників закладів освіти різного рівня (закладів початкової освіти, загальної середньої освіти, вищої освіти) практичними порадами щодо використання інноваційного цифрового інструментарію, форм організації, методів і засобів організації освітнього процесу в дистанційному та/або змішаному форматах. У довідковому виданні висвітлюються питання, пов'язані із досвідом організації освітнього процесу

в Україні та 27-ти країнах ЄС (Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція) у XXI столітті з акцентуацією на вивчення специфіки організації освітнього процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання, масовий перехід до якого зумовлено непередбачуваними глобальними впливами (пандемія Covid-19). Довідкове видання містить численні приклади щодо зорганізованих заходів, спрямованих на подолання негативних впливів пандемії Covid-19 на системи освіти країн ЄС та України, а саме: соціальна ініціатива «Активний. Доброзичливий. Здоровий» (Литва), телевізійний проєкт “UčíTelka” (Чехія), регіональна ініціатива “Förderung 2.0” для дітей віком 10-14 років (Австрія). Матеріали довідкового видання можуть бути використано у процесі оновлення освітніх програм, конструювання начальних підручників та посібників для здобувачів освіти на засадах урахування специфіки організації освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах, педагогічними працівниками закладів вищої освіти та загальної середньої освіти для вдосконалення освітнього процесу в умовах пандемії Covid-19, що спричинило непередбачуваний інтенсивний перехід від традиційного очного навчання до дистанційного та змішаного форматів.

Наукові результати дослідження:

1) узагальнений опис результатів порівняльного аналізу досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті та досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та в країнах ЄС на порівняльній основі;

2) авторські опитувальники, спрямовані на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та в країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія Covid-19;

3) тенденції змін в організації освітнього процесу в Україні та в країнах ЄС;

4) система інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії COVID-19.

Мета НДР досягнута, поставлені завдання виконані. Здобуті в процесі дослідження наукові результати є важливими для педагогічної теорії і практики, вони присвячені актуальним проблемам порівняльної педагогіки, дидактики та психодидактики.

Соціальна значущість: дослідження сприятиме підвищенню рівня якості національної освіти шляхом упровадження позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України.

Здобутки співробітників Інституту педагогіки НАПН України відображено у науковому звіті (2,0); довідковому виданні «Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів» (4,0), методичних рекомендаціях «Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України» (4,0), 11-ти наукових публікаціях (4-х наукових статтях (2 – у виданнях, що входять до наукометричних видань Scopus та Web of Sciences; 2 – у наукових фахових виданнях України, 7 тез і матеріалів виступів на міжнародних науково-практичних конференціях).

За звітний період підготовлено методичні рекомендації «Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України»

(4,0), довідкове видання «Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів» (4,0).

Результати НДР мали практичне застосування – широке коло матеріалів, що отримано в результаті дослідження, було впроваджено в освітній процес:

- школи англійської мови «Дім Оксфорд Клас» (м. Київ);
- Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський);
- Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ);
- Міжнародному АРТ-ліцею імені Сальвадора Далі (м. Київ);
- Кам'янець-Подільському ліцею I-III ступенів «Славутинка» Хмельницької обласної ради (м. Кам'янець-Подільський);
- Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького;
- коледжу Київського міжнародного університету;
- Плесецької ЗОШ I-III ст.;
- гімназії № 179 міста Києва;
- приватного закладу загальної середньої освіти «Київський ліцей «Українська школа вільних наук».

Довідки про апробацію результатів НДР з теми від: Міжнародного АРТ-ліцею імені Сальвадора Далі про апробацію матеріалів методичних рекомендацій, довідкового видання та онлайн опитувальника «Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: ставлення працівників закладів загальної середньої освіти»; Інституту педагогіки НАПН України (№442 від 08.11.2021 р.) про апробацію онлайн опитувальників; Кам'янець-Подільського ліцею I-III ступенів «Славутинка» Хмельницької обласної ради апробацію оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу під час пандемії Covid-19; Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка про апробацію матеріалів методичних рекомендацій та

довідкового видання; школи англійської мови «Дім Оксфорд Клас» (№ 25/2021 від 08.11.2021 р.) про апробацію матеріалів методичних рекомендацій «Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС у умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України»; школи англійської мови «Дім Оксфорд Клас» (№ 24/2021 від 08.11.2021 р.) про апробацію матеріалів довідкового видання «Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах не прогнозованих глобальних впливів». Довідки про впровадження результатів НДР від: Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; коледжу Київського міжнародного університету; Плесецької ЗОШ І-ІІІ ст., гімназії № 179 міста Києва; Київського ліцею «Українська школа вільних наук»; школи англійської мови «Дім Оксфорд Клас» (№ 26/2021 від 08.11.2021 р.) про впровадження цифрового інструментарію розроблення навчальних матеріалів, проведення уроків в дистанційному форматі в синхронному та асинхронному режимах, інноваційних форм організації, методів та засобів дистанційного навчання.

Апробація результатів науково-дослідної роботи з теми «Організація освітнього процесу в умовах непрогнозованих впливів (пандемія Covid-19): порівняльний аналіз (Україна – країни ЄС)» здійснювалася шляхом виступів її виконавців на міжнародних науково-практичних конференціях (5):

1) V Міжнародна науково-практична конференція «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.);

2) the 7th International scientific and practical conference “Priority directions of science and technology development” (Kyiv, 21-23 March, 2021);

3) V Міжнародна науково-практична конференція «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації» (27-28 травня 2021 року, Київ, Україна);

4) 15th International Scientific Conference “Society. Integration. Education” (Rezekne, May 28, 2021);

5) VI Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі» (м. Київ, 22–23 квітня 2021 р.);

6) Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Світ дидактики: дидактика в сучасному світі» (м. Київ, 21-22 вересня 2021 р.).

ВИСНОВКИ

Протягом 2021 рр. науковими співробітниками в ході виконання НДР «Організація освітнього процесу в умовах непрогнозованих впливів (пандемія Covid-19): порівняльний аналіз (Україна – країни ЄС)» одержано такі результати:

- здійснено порівняльний аналіз досвіду організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС у 21 столітті (в умовах непередбачуваних глобальних впливів, до яких віднесено пандемію Covid-19) на основі вивчення наукової літератури з проблеми, нормативно-правової бази та досвіду застосування оновлених форм організації, методів, прийомів і засобів навчання (на засадах інтеграції традиційних та інноваційних підходів, технологій і методик) в умовах дистанційного та змішаного форматів організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі. З'ясовано, що в умовах пандемії Covid-19 найпоширенішими підходами до організації освітнього процесу в закладах освіти різних рівнів в країнах ЄС (Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція) стали ті, які насамперед були визначені обсягом необхідної взаємодії між учителем та учнями (очної або опосередкованої), а також співвідносилися з активною інтеграцією інформаційних технологій та цифрового інструментарію навчання в освітній процес, застосування яких може відбуватися в режимі реального часу (синхронно) та відстрочено (асинхронно): **традиційний підхід – фізичний клас (*Face to Face, F2F*):** може

включати вебсховище навчальних матеріалів, проте онлайн навчання інтегровано незначним чином або взагалі відсутнє; як правило, не передбачає скорочення традиційного навчального середовища; **адаптивний підхід** – дистанційне навчання (*distance learning*): може бути доступне у будь-який час/ в будь-якому місці (синхронне або асинхронне), а також **гібридний підхід** – змішане навчання (*blended learning*): поєднання традиційного режиму навчання (фізичний клас) з різними обсягами навчальної діяльності в мережі інтернет; як правило, передбачає скорочення терміну перебування учнів у традиційному навчальному середовищі в класі;

- розроблено авторські опитувальники для здійснення аналітико-діагностувальної роботи, спрямованої на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених непередбачуваними глобальними впливами, до яких може бути віднесена пандемія COVID-19: *«Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: ставлення викладачів закладів вищої освіти»*», *«Трансформації в стосунках у родині, де є діти шкільного віку, пов'язані з переведенням традиційного освітнього процесу в дистанційних формат у закладах загальної середньої освіти, спричиненим Covid-19»*», *«Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: ставлення працівників закладів загальної середньої освіти»*», *«Освітній процес в умовах пандемії Covid-19: ставлення студентів закладів вищої освіти»*;

- обґрунтовано систему інтегрованих психолого-дидактичних задач, які постають перед усіма суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «учителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19 та виявлено потенційні можливості системи післядипломної освіти вчителів щодо оперативного подолання труднощів, які постають перед суб'єктами освітнього процесу у парадигмі «вчителі – учні – батьки» під впливом пандемії Covid-19. Обґрунтована система включає наступні психолого-дидактичні задачі: 1) забезпечення та підтримка психолого-дидактичного комфорту спілкування в парадигмі «учителі – учні – батьки», пов'язаного з переходом до

дистанційної форми навчання; 2) трансформації, які відбуваються з мотивацією навчання, пов'язані з переходом традиційного (класно-урочного) навчання до дистанційної та/або змішаної форми; 3) організація навчального часу і робочого місця учня як центрального суб'єкта освітнього процесу; 4) урахування індивідуально-психологічних й індивідуально-типологічних особливостей учнів у визначенні найбільш ефективних форм організації, методів і засобів навчання; 5) стимулювання позитивної рефлексії всіх учасників освітнього процесу; 6) оновлення системи оцінювання та контролю результатів навчання (оцінювання, самооцінювання, контроль та самоконтроль); 7) здоров'язбережувальна задача в парадигмі «учителі – учні – батьки» (збереження фізичного та психологічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу);

- підготовлено рукописи матеріалів для видання методичних рекомендацій «Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України» та довідкового видання «Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів (пандемія Covid-19): порівняльний аналіз (Україна – країни ЄС)» щодо можливостей використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах пандемії в системі національної освіти України.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

1) здійснити узагальнений опис результатів порівняльного аналізу досвіду трансформації організаційної парадигми в системі загальної середньої освіти України та країнах ЄС та досвіду застосування інтегрованих форм організації, методів, прийомів і засобів навчання змішаного формату організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в Україні та країнах ЄС на порівняльній основі з проєкцією їх використання у постпандемічний період;

2) розробити авторські опитувальники, спрямовані на з'ясування тенденцій змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС, зумовлених трансформацією організаційної парадигми в системі загальної середньої освіти;

3) визначити ефективні інтегровані форми організації, методів, прийомів і засобів навчання та перспектив їх застосування у постпандемічний період;

4) виявити та описати тенденції змін в організації освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах змішаного навчання та визначення ефективних інтегрованих форм організації, методів, прийомів і засобів навчання з перспективою їх використання у постпандемічний період.

СПИСОК ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ НД 2021

ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ

1) Малихін О. В., Арістова Н. О., Шпарик О. М. Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів: довідкове видання [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 71 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

2) Малихін О. В., Арістова Н. О., Шпарик О. М. Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України: методичні рекомендації. [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 70 с.

СТАТТІ У ЗАКОРДОННИХ ЖУРНАЛАХ,

що індексуються в Web of Science Core Collection і Scopus

- 3) Topuzov, O., Malykhin, O., Usca, S., & Aristova, N. (2021). Ukrainian-Latvian comparative studies on university education: common European values and current challenges. Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 1, 696–706. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725971/>
- 4) Malykhin, O., Usca, S., & Aristova, N. (2021). University lecturers' vies on distance education during the Covid-19 pandemic: Ukrainian-Latvian comparative studies. Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 5, 145–157. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725471/>

**СТАТТІ У ВИДАННЯХ, ЩО НАЛЕЖАТЬ
до Переліку наукових фахових видань України**

- 5) Шпарик О. М. Європейська освіта в умовах дистанційного формату: теоретичний аспект. *Науково-педагогічні студії*. 2021. №5. <http://npstudies.dnpb.gov.ua/>. С. 81–96.
- 6) Арістова Н. О., Малихін О. В. Досвід подолання негативного впливу пандемії Covid-19 на систему освіти: країни Бенілюксу. *Перспективи та інновації науки*. 5 (5). 2021. С. 78–87. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-78-87](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-78-87).

**ТЕЗИ ТА МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЙ,
ЩО ВІДБУЛИСЯ В УКРАЇНІ**

1) Малихін О. В., Арістова Н. О. Актуальні питання післядипломної освіти вчителів в умовах непрогнозованих впливів (пандемія COVID-19): трансформація людських цінностей. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). У 2 томах. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : «Мітра», 2021. Т.1. С. 42–45. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725210/>.

2) Aristova N. O., Malykhin O. V. Three European Countries Experience in Delivering Quality Education to Schoolchildren Amid Covid-19 Pandemic: A Comparative Study// Priority directions of science and technology development. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 556–560. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724494/>.

3) Арістова Н. О. Дистанційне навчання в сучасних умовах: ставлення студентів в Україні та Латвії. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 27-28 травня 2021

p.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Тернопіль : Крок, 2021. С. 54–55. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726937/>.

4) Малихін О. В. Сучасний досвід організації дистанційного навчання у вищій школі: Україна-Латвія. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації* : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 27-28 травня 2021 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Тернопіль : Крок, 2021. С. 63–64.

5) Шпарик О. М. Освіта під час COVID-19: рух до цифрового та змішаного навчання. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації* : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Київ, 27–28 травня 2021 р.). Тернопіль, 2021. С. 79–82. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726651>.

6) Шпарик О. М. Освітній процес в Україні та країнах ЄС в умовах дистанційного та змішаного форматів: теоретичний аспект. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 449–451. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727294>.

7) Шпарик О. М. Підходи до організації освітнього процесу в умовах непрогнозованих впливів. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 21-22 вересня 2021 р.). Київ, 2021. С. 128–130. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727835>.